

Adler, Henryk

"Marceli Nencki 1847-1901", Marcel H. Bickel, Bern 1972 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 18/2, 372-374

1973

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PAN w Krakowie; Wykaz komisji naukowych, ośrodków i zespołów badawczych Oddziału PAN w Krakowie według stanu na dzień 1 IV 1972 r.; Placówki naukowe Polskiej Akademii Nauk działające w Krakowie według stanu na dzień 1 IV 1972 r. Przy niewielkim rozmiarze publikacji (8,75 ark. wyd.) i ograniczonej ilości miejsca, jaką mieli do dyspozycji autorzy, mogli oni dzięki mądrym nim gospodarowaniu znacznie rozszerzyć jej treść i uczynić z niej niewielkie, jednak bardzo przydatne kompendium wiadomości o krakowskim ośrodku naukowym.

Książka wydana została starannie, a nawet ładnie, ma interesującą obwolutę i dobry układ graficzny, część jej ilustracji odbita jest na barwnym papierze. Nie może to jednak usprawiedliwić zarzutu wyjątkowej nieoszczędności wydawnictwa. Niewiele będzie chyba przesady w stwierdzeniu, że omawiana publikacja jest świetnym przykładem rozrzutności, lekkomyślnego gospodarowania papierem. Składają się na to wielkie marginesy, duża czcionka, którą została odbita, sporo niezadrukowanego miejsca i wreszcie zapewnianie go zbędnym materiałem. Książka ta jest przecież nie drukiem bibliofilskim, a raczej popularnym, nawet w pewnym sensie masowym. Świadczy o tym jej charakter, pięcioletni nakład i niska — co należy podkreślić z uznaniem — cena (26 zł). Uznając korzyści płynące z popularyzacji osiągnięć polskiej kultury za granicą, stwierdzić wszakże trzeba, że jest ona jednak przeznaczona głównie dla odbiorcy krajowego. Po cóż więc zaopatrzone ją aż w cztery streszczenia w językach obcych (angielskim, francuskim, niemieckim i rosyjskim)? Streszczenia te zajmują 1/6 objętości całej książki, gdyby więc zdecydowano się na zamieszczenie tylko jednego, można by bez dodatkowych kosztów, a raczej z zyskiem, podnieść nakład o blisko tysiąc egzemplarzy. Również niektóre ilustracje (jest ich ogółem 62), jak np. zatytułowana *Budynek mieszkalny pracowników PAN przy ul. Friedleina 28c* w zbyt przesadny sposób wzbogacają szatę graficzną publikacji. Sporo miejsca zajmują także fotografie różnych wydawnictw krakowskiej Akademii, co nie zawsze znajduje uzasadnienie w ich walorach graficznych czy w rzadkości tych książek. Nie zadbane natomiast o należyłą czytelność niektórych z zamieszczonych w książce fotokopii dokumentów (np. ilustracje 15, 16 i 17).

Ogólnie za niedostatki omawianej książki większą odpowiedzialnością obciążam jej wydawcę. Stanowczo za rzadko zdarza się, aby edytorzy nasi (z przyczyn chyba zasadniczych) potrafili prowadzić z autorami równorzędne dyskusje na temat koncepcji przygotowywanych książek. Zbyt rzadko spełniają oni rolę inspirującą, ograniczając swoją działalność do zajęcia się losami książki już po jej napisaniu.

Na marginesie tych uwag dodam, że celowym byłoby podawanie we wszystkich książkach naukowych i popularnonaukowych, oprócz nazwisk redaktorów, którzy zajmują się nimi z ramienia wydawnictwa, także nazwisk recenzentów, ponoszących przecież obok autorów odpowiedzialność za merytoryczną wartość poszczególnych publikacji.

Ryszard Torchalski

Marcel H. Bickel: *Marceli Nencki 1847—1901*. Bern 1972 Verlag Hans Huber ss. 120, ilustr.

Berner Beiträge zur Geschichte der Medizin und der Naturwissenschaften, Neue Folge Bd. 5.

Autor, profesor Instytutu Medyczno-chemicznego Uniwersytetu w Bernie w Szwajcarii, a więc tego Instytutu, którego twórcą i wieloletnim kierownikiem był Marceli Nencki, pisze we wstępie: „Dziś jednak jest on [Nencki] czczonym w Związku Radzieckim i zwłaszcza w Polsce jako pionier nauki, podczas gdy na

niemieckim obszarze językowym, gdzie przebywał on przez 25 z 35 lat swego dojrzałego życia, panuje na jego temat zupełna cisza. 45 polskim i rosyjskim publikacjom o Nenckim przeciwstawić można zaledwie 9 w języku niemieckim i 3 w języku francuskim”.

Dodajmy tu zaraz, że od przeszło pięćdziesięciu lat istnieje w Polsce Instytut jego imienia. Stwierdzić też trzeba, że Marceli Nencki, urodzony i pochowany w Polsce, nigdy w Polsce naukowo nie pracował. Warto też pamiętać, że był obywatel szwajcarskim.

Zestawiwszy te fakty — należy przyznać słuszność autorowi monografii, który mówi, iż praca jego ma spłacić dług, niewątpliwie Nenckiemu należny.

Praca ta jednak jest nie tylko biografią Marcelego Nenckiego w języku niemieckim. Dla tego celu wystarczyłoby przetłumaczenie i ewentualne uzupełnienie obszernego artykułu Profesora Włodzimierza Niemierko o Nenckim, opublikowanego w 1956 r. w zbiorze *Marceli Nencki. Materiały biograficzne i bibliograficzne* opracowanego przez A. Szwajcerową i J. Groszyńską, a wydanego przez PWN. Nie jest to również praca, w której autor w sposób zupełnie zbędny zastanawiałby się, jak narodowo „zaszufladkować” pioniera biochemii. I nie jest to również, jak skromnie twierdzi autor w przedmowie, prosty opis życia i pracy Nenckiego, bez krytycznej medyczno-historycznej analizy.

Jest to natomiast najobszerniejsza monografia dotycząca Marcelego Nenckiego, jaka dotychczas się ukazała.

Obok 20 stronicowego życiorysu, uzupełnionego nieznanymi dotąd materiałami, największy nacisk kładzie autor właśnie na omówienie dorobku naukowego Nenckiego. Nie tylko bowiem wylicza lub opisuje jego prace, ale daje rys historyczny dziedzin, które Nencki twórczo rozwinął, niejednokrotnie otwierając możliwości uzyskania rozwiązań w przyszłym rozwoju biochemii. Te właśnie konsekwencje, które w późniejszym rozwoju biochemii, były wynikiem prac i przewidywań Nenckiego są przez profesora Bickela wnikliwie omówione. Dla spojrzenia na całość dorobku Nenckiego szczególnie istotne jest, że autor przedstawia powiązania istniejące pomiędzy różnymi zagadnieniami, jakimi zajmował się Nencki. Powiązania te przedstawione zostały też na doskonałych tablicach, z których druga mówi o całości dorobku, a pozostałe dają przegląd prac w ramach poszczególnych zagadnień. Ułatwiają one zrozumienie logicznego ciągu, którym w swej pracy kierował się Nencki.

Część zatytułowana przez autora *Dzieło*, zawiera obok wstępu trzy główne rozdziały, odpowiadające kierunkom, w których ramach Nencki pracował. Były to: chemia organiczna, biochemia i bakteriologia. Szczegółowo omówione tu zostały prace Nenckiego, stale poparte tłem historycznym i zawsze wskazujące na otwarte przez Nenckiego perspektywy. Godnym podkreślenia jest tu prosty i jasny język autora, który też dostosował nomenklaturę naukową z końca ubiegłego wieku do stanu obecnego. Autor skromnie twierdzi, że zabieg ten ma ułatwić współczesnemu czytelnikowi zapoznanie się z dorobkiem naukowym Nenckiego. Należy jednak sądzić, że szczególnie dla młodego pokolenia biochemików staje się to czynnikiem podstawowym umożliwiającym zapoznanie się z pracami tego pioniera biochemii.

Czytelnika, przyzwyczajonego by biografię słynnego naukowca kończył rozdział pełen uogólnień i pochwał spotyka miłe rozczarowanie. Autor bowiem zrezygnował z takiego rozdziału. Jak słusznie stwierdza we wstępie: „Przedstawione tu dzieło przemawia za siebie. Zrezygnowano z końcowego uczczenia lub *laudatio*, nie tylko by być w zgodzie z naszymi trzeźwymi czasami, ale by być w zgodzie z usposobieniem Marcelego Nenckiego, który odrzucał wszelkie honorowe *fety* i zbędną wylewność uczuć”.

Pracę uzupełniają doskonale dane literaturowe. Ich wyśmienitość polega między innymi na tym, że nie ma tu nic zbędnego. Autor odsyła do zebranych już w 1904 r. prac Nenckiego (*Opera omnia*, Braunschweig 1905, F. Vieweg) oraz do cytowanych już *Materiałów* opracowanych przez A. Szwejcerową i J. Groszyńską. Podkreślając wartość tego opracowania dla wszelkich poszukiwań dotyczących biografii Nenckiego, uzupełnia ją jedynie jedną pracą drukowaną.

Autor, jak już powiedziano, uważa, że opracowując monografię dotyczącą Nenckiego, spłaca maleźny mu dług i uświadamia jego znaczenie na niemieckim obszarze językowym. Opracował jednak najobszerniejszą monografię o Nenckim, taką, za którą należy się profesorowi Bickelowi i nasza wdzięczność.

Wydanie tłumaczenia referowanej tu pracy przewidziane jest planem wydawniczym Instytutu Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego PAN.

Henryk Adler

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

Michał Flis, Julian Wójcik przy współpracy Heleny Kotarbinskiej: *Polskie towarzystwa naukowe od XV wieku. Wykaz*. Warszawa 1972 Polska Akademia Nauk Biblioteka w Warszawie ss. 83 (wydawnictwo powielone).

Wykaz przedstawia niejako wstępne wyniki prac nad *Słownikiem historycznym polskich towarzystw naukowych*. Opracowaniem tego *Słownika* zajmuje się Biblioteka PAN w Warszawie przy współpracy bibliotek samodzielnych PAN w Gdańsku, Krakowie, Kórniku i Wrocławiu oraz w porozumieniu z Zakładem Historii Nauki i Techniki PAN¹.

Koncepcja zespołowego opracowania *Słownika*, do którego pierwotnie projektowano tytuł *Informator*, przedstawiona została na posiedzeniu Rady Naukowej Biblioteki PAN w Warszawie w grudniu 1968 r. Ustalono wtedy, że projektowana publikacja obejmie towarzystwa naukowe ogólne i specjalistyczne oraz popularno-naukowe, a ewentualnie także i oświatowe, działające w historycznych granicach Polski oraz poza jej granicami od XV w. do 1939 r.

Opublikowany obecnie *Wykaz* jest próbą ustalenia zasobu haseł, które powinny wejść do *Słownika*. Zawiera on 676 nazw towarzystw naukowych ogólnych i specjalistycznych, a także stowarzyszeń kulturalno-oświatowych wybranych pod kątem ich wkładu do rozwoju nauki. Zasięg terytorialny *Wykazu* ograniczony jest do Polski, zasięg chronologiczny sięga od XV w. do chwili obecnej. Główny zrąb publikacji składa się z alfabetycznie uporządkowanych opisów, zawierających nazwę towarzystwa, daty jego działalności, siedzibę zarządu głównego, oraz w wypadku zmian w nazwie i profilu, adnotacje informujące o historii organizacji. Nazwy poprzednie umieszczone są w wykazie jako odrębne pozycje z odsyłaczami do nazw używanych aktualnie. Przy nazwach towarzystw istniejących obecnie po dacie założenia figuruje myślNIK oznaczający kontynuację działalności, takie towarzystwa stanowią prawie trzecią część wszystkich zarejestrowanych (223 z 676).

Wykaz zaopatrzony jest w indeksy: topograficzny i rzeczowy. Indeks topograficzny zestawia skróty nazw towarzystw pod alfabetycznie ułożonymi nazwami miejscowości, które były ich siedzibą i stanowi swego rodzaju „mapę” społecz-

¹ Zob. noty informacyjne w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki” 1969 nr 2 s. 430—431 oraz 1970 nr 2 s. 449—450.